

Ukrajinská etnogenéza: antský kmeňový zväz

SERHIJ KORNOVENKO – ANATOLIJ MOROZOV

*Čerkaská národná univerzita Bohdana Chmelnického,
Ukrajina*

Ukrainian ethnogenesis: Ante tribal union

Abstract: Scientific research and explanation of the Ukrainian ethnogenesis of the 3rd–7th century, i.e. the social, economic and military-political life of the Ante tribal union is currently very relevant. There are several basic approaches within the scientific-historical heritage of the Ante issue formed from the second half of the 19th to the beginning of the 21st century. Some authors point to the non-Slavic origin of the Antes, other researchers justify their Slavic origin and some of researchers prove that the Antes appeared in historical sources under its own name and they are the direct ancestors of the Ukrainian nation. Despite the numerous historiographical heritages of the history of the Ante tribal union, not all questions of this scientific problem are fully and evenly explained. There are some controversial moments as well. Considering this fact, the authors of the study aim to research the Ukrainian ethnogenesis of the 3rd–7th century, i.e. socio-economic and socio-political life of the Ante tribal union. The object of the research is thus the Ante tribal union; the subject of research is the etymology of the ethnonym "Ant", the first written reports, the economic basis of the Ante tribal union and its socio-political and military organisation.

Keywords: the Antes, Ante tribal union, Ukrainian ethnogenesis.

DOI: <https://doi.org/10.24040/ahn.2022.25.01.88-103>

Aktuálnosť témy. Súčasťou vojny, ktorej aktívna fáza začala 24. februára 2022 agresiou Ruskej federácie proti Ukrajine, a do ktorej sú priamo či nepriamo zapojené všetky popredné krajiny sveta, je aj ideologická vojna – boj o historické dedičstvo, historickú pravdu. Rusí propagandisti manipulujú historickou minulosťou, prispôbujú fakty pre chiméru projektu „veľkého ruského národa“ – panrusizmus. Najvyššiemu štátnemu vedeniu vkladajú do úst posolstvá zbavené odbornosti a vedeckého obsahu, zamerané na ospravedlnenie agresie, nárokovanie na ukrajinskú minulosť, jej privlastňovanie. Vzhľadom na spoločensko-politický a vedecko-praktický význam je tak aktuálnym vedecké bádanie a vysvetlenie ukrajinskej etnogenézy 3. – 7. storočia, teda spoločensko-ekonomického, spoločensko-politického života antského kmeňového zväzu.

Analýza historiografie. V rámci vedecko-historického dedičstva antskej problematiky, ktorá sa sformovala počas 2. polovice 19. – začiatkom 21. storočia, je možné načrtnúť nasledujúce základné prístupy. Prvý predstavujú výskumy A. Orlíka, L. Schmidta, F. Dvorníka, J. Levického a G. Vernadského, ktoré poukazujú na neslovanský pôvod Antov.¹ Druhý prístup – antipód prvého – reflektujú diela O. Šachmatova, B. Grekova, M. Tichomirova, V. Ključevského, S. Solovjova, L. Niederleho, alebo A. Spicyna, ktoré zdôvodňujú slovanský pôvod Antov.² K tretiemu prístupu sa zaraďujú výskumy, v ktorých je odôvodnene dokázané, že Anti sú bezprostrední predkovia ukrajinského národa. Táto koncepcia vychádza z vedeckých názorov M. Hruševského, I. Krypjakevyča, N. Polonskej-Vasylenkovej, M. Brajčevského, V. Petrova a ďalších súčasných bádateľov. Najmä M. Hruševskij svojho času napísal: „Grécki spisovatelia rozlišujú na juhu v susedstve Byzancie Sklavínov a Antov. Sklavínmi nazývajú kmene, ktoré žili na Dunaji a na Balkáne, Antmi zas kmene na Dnestri, Dnepri a ďalej na východ až k pobrežiu Azovského mora. Boli to juhovýchodné ukrajinské kmene, ktoré obsadili vtedy celé čiernomorské pobrežie od Dnestra po Azovské more, a vystupovali v historických prameňoch samostatne pod názvom Anti.“³ Takéto názory M. Hruševského, ktoré boli označené sovietskou ideológiou ako „nacionalistické“ a samá koncepcia ako „buržoázno-nacionalistická“, však našli ďalšie rozpracovanie v dielach I. Krypjakevyča, či N. Polonskej-Vasylenkovej.⁴

Aktívne sa rozvíjala antská problematika najmä v 2. polovici 20. – začiatkom 21. storočia. V povojnovom období sa preložilo množstvo fundamentálnych písomných prameňov – svedectvá antických autorov, objavili sa nové archeologické nálezy, robili sa pokusy o systematizáciu existujúcich pamiatok. Svetlo sveta uzreli práce, v ktorých vedci⁵ popreli sovietsku nálepku „nacionalistických“ názorov M. Hruševského a jeho prívržencov. Dopĺňali ich a ďalej rozvíjali, poukazujúc na rozdiel medzi

¹ Иордан: Гетика // *Вестник древней истории*, 1941, № 1, с. 321.

² ШАХМАТОВ, А.: *Древнейшие судьбы русского племени*. Петроград, 1917, с. 12; ГРЕКОВ, Б.: *Киевская Русь*. Москва-Ленинград, 1944, с. 18; ТРЕТЬЯКОВ, П.: *Анты и Русь* // *Советская этнография*, 1947, № 4, с. 78; КЛЮЧЕВСКИЙ, В.: *Курс русской истории: В 9-ти т. Т.1*. Москва: Мысль, 1987, с. 122, 124; СОЛОВЬЁВ, С.: *История России с древнейших времен*. Москва: Мысль, 1968, с. 86; НИДЕРЛЕ, Л.: *Славянские древности*. Москва, 1956, с. 20; СПИЦЫН, А.: *Русская историческая география*. Петроград, 1917, с. 20.

³ ГРУШЕВСЬКИЙ, М.: *Ілюстрована історія України*. Київ: Наукова думка, 1992, с. 49-50.

⁴ КРИП'ЯКЕВИЧ, І.: *Історія України*. Львів: Світ, 1990; ПОЛОНСЬКА-ВАСИЛЕНКО, Н.: *Історія України: В 2-х т. Т. 1*. Київ: Либідь, 1992.

⁵ РЫБАКОВ, Б.: *История русского искусства. Т. 2*. Москва, 1953, с. 42; ТРЕТЬЯКОВ, П.: *Восточнославянские племена*. Москва: Изд-во АН СССР, 1953, с. 156-157; СЕДОВ, В.: *Анты / Проблемы советской археологии*. Москва: Наука, 1978, с. 164; СЕДОВ, В.: *Славяне Среднего Поднепровья* // *Советская этнография*, 1974, № 1, с. 16-31.

Sklavínmi a Antmi, aj kontinuálny štátotvorný proces na území stredného Podnepria, stotožňujúc Antov s Ukrajincami. V. Petrov videl v Antoch budúcich Ukrajincov. Odkazujúc na Jordanesa konštatoval: „Pripomeňme, že kmeňové rozdelenie je u Jordanesa spojené s územným vymedzením. Jordanes rozlišuje tri skupiny: visliansku, dneperskú a dunajsko-dnesterskú. Vislianska skupina sú Venedi (Veneti), dunajsko-dnesterská skupina sú Sklavíni a Anti sú medzi Dnestrom a Dneprom. Niet pochyb, že ide o územie Ukrajiny, na ktorom už mnoho storočí existuje autochtónne obyvateľstvo.“⁶ V rade prác M. Brajčevského sa na základe dôkladnej analýzy archeologických pamiatok 3. – 7. storočia objasňuje otázka etnického zloženia antského zoskupenia. Podľa vedca: „Zjednocovalo šesť východoslovanských kmeňových skupín: Uličov, Tivercov, Dudlebov, Bužanov, Volyňanov a Bielych Chorvátov.“⁷

Zároveň, napriek početnému historiografickému dedičstvu dejín antského kmeňového zväzu, nie sú všetky otázky tohto vedeckého problému vysvetlené úplne a rovnomerne. Existujú aj sporné momenty. Vzhľadom na to si autori štúdie kladú za cieľ skúmať ukrajinskú etnogenézu 3. – 7. storočia, t. j. spoločensko-hospodársky a spoločensko-politický život antského kmeňového zväzu. Objektom výskumu je antský kmeňový zväz; predmetom výskumu etymológia etnonyma „Ant“, prvé písomné správy, ekonomický základ antského kmeňového zväzu, jeho spoločensko-politické usporiadanie a vojenská organizácia.

Etymológia etnonyma „Ant“

Pôvod etnonyma „Ant“ je špecifickým problémom historickej vedy⁸ a jazykovedy⁹. Napriek celkovej polarite názorov na túto otázku sa väčšina výskumníkov domnieva, že nemôže ísť o vlastné pomenovanie, keďže sa vyskytuje v Halikarnaskom nápise z 5. storočia pr. Kr. ako meno gréckeho kňaza. V starovekom Grécku sa používalo v zložených vlastných menách (propriách): Eoant, Kalchant atď.

Podľa nášho názoru je opodstatneným téza, že etnonymum „Anti“ v 3. – 7. storočí malo tri hlavné významy, ktoré sa týkali ako obyvateľov Stredného Podnepria, tak aj teritória:

- 1) krajina, pohraničie;
- 2) silní, statoční, bojovní, početní;

⁶ ПЕТРОВ, В. *Етногенез слов'ян*. Київ: Наукова думка, 1972, с. 15.

⁷ БРАЙЧЕВСКИЙ, М. *Походження Русі*. Київ: Наукова думка, 1968, с. 155.

⁸ БРАЙЧЕВСКИЙ, М.: *Походження Русі*. Київ: Наукова думка, 1968, с. 155; ПЛАЧИНДА, С.: *Словник давньукраїнської міфології*. Київ: Український письменник, 1993, с. 10; РЫБАКОВ, Б.: Новая концепция к предыстории Киевской Руси // *История СССР*, 1961, № 1-2, с. 75; ЧЕПУРКО, Б.: Триєдиний світ культури // *Українська культура*, 1991, № 3, с. 30-31.

⁹ *Етимологічний словник української мови*. Київ, 1982, с. 75-76.

3) центрáльна част', tá čo udržiava štruktúru v celosti, t. j. územie Stredného Podnepria.

V prospech prvého významu svedčí skutočnosť, že starovekí autori – označujúc areál pobytu Antov – nikde neuvádzajú ich severné hranice, t. j. Anti sú pre nich okrajovými kmeňmi. Zároveň územie Stredného Podnepria bolo na periférii dvoch svetov: usadeného (poľnohospodárskeho) a kočovného (pastierskeho). Bolo takpovediac pohraničím, rozhraním dvoch kultúr a dvoch civilizácií. O tom, že Anti boli bojovní a schopní sa brániť, máme množstvo písomných svedectiev od Prokopia z Cézarey, Stratéga a Jána z Efezu.¹⁰ Napríklad už len podľa Jordanesa: „Anti sú najsilnejší z oboch [kmeňov]“¹¹ (t. j. silnejší ako Venedi a Sklavíni – *pozn. autor.*). Archeologické pamiatky a ich analýza odôvodňujú tvrdenie, že územie Stredného Podnepria bolo v antskom období etnickým jadrom, ku ktorému gravitovalo obyvateľstvo iných ukrajinských území. Zohrávalo úlohu metropoly pri ďalšom postupe Antov južným smerom. Poznatky získané pri výskume Pastyrského hradiska (pri obci Pastyrske v Smilianskom okrese v Čerkaskom kraji – *pozn. preklad.*) umožňujú konštatovať, že išlo o „jedného z predchodcov ranostredovekých miest Podnepria“.¹² Navyše bolo toto územie chránené výborným obranným systémom.

Dôležitým faktorom, ktorý viedol k radikálnym zmenám v spoločensko-politickom živote Antov, bol – po prvé – geopolitický faktor. Územím osídlenia Antov prechádzala jedna z trás „Veľkého sťahovania národov“. Po druhé, lesostepná zóna, hraničiaca so stepou, podmienila špecifický systém vzťahov medzi roľníkmi a pastiermi. Jedným z výsledkov vplyvu geopolitického faktora v ranom stredoveku bola zmena politickej štruktúry antskej spoločnosti. Práve v období aktívnych migračných procesov, ktoré priamo zasiahli oblasť osídlenia Antov, narastá úloha a význam vojenskej kmeňovej armády. Súvisí to s tým, že – po prvé – vzťahy autochtónnych kmeňov s kmeňmi prechádzajúcimi ich územím, neboli ani zďaleka ideálne. Kmeňové družiny plnili úlohu akýchsi garantov bezpečnosti poľnohospodárskych kmeňov. Po druhé, niektoré družiny sa zúčastňovali spoločných pochodov „barbarov“, ako ich nazývali „civilizované“ národy. Korisť získaná v bojoch umožňovala bojovníkom po návrate z ťaženia dôstojnú existenciu, a zároveň vplývala na ich odosobnenie, separáciu v štruktúre antskej spoločnosti. Takto sa z bojovníkov formovala bohatá vrstva spoločnosti.

¹⁰ Прокопай Кесарийский: Тайная история // *Вестник древней истории*, 1939, № 1, с. 69; Маврикий Стратег: Стратегикон // *Вестник древней истории*, 1941, № 1, с. 253; Иоанн Ефесский: Церковная история // *Вестник древней истории*, 1939, № 1, с. 252.

¹¹ Иордан: Гетика // *Вестник древней истории*, 1941, № 1, с. 35.

¹² СМІЛЕНКО, А.: Слов'яни і степові племена в Південному Подніпров'ї // *Археологія*, 1972, № 7, с. 69.

Špecifický systém vzťahov medzi rol'níkmi a pastiermi zohral úlohu katalyzátora v procese konsolidácie antských kmeňov, ich transformácie do zložitejších etnopolitických štruktúr. Poľnohospodársky svet a svet kočovného pastiera sú diametrálne odlišné modely existencie. Ich interakcia má spravidla antagonistický charakter.

Prvé písomné správy

Prvé písomné správy o Antoch sa vyskytujú v 3. – 5. storočí po Kr. Tretím storočím sa datujú grécke nápisy z Kerču (270 po Kr.), ktoré obsahujú prídavné meno k mužskému menu, teda „Papios Ant“. Piatym storočím sa datujú etnické pamiatky Góto a Longobardov obsahujúce informácie o Antoch. V jednej z lombardských básní sa vyskytuje výraz „Anthaib“ (krajina Antov) – najvýchodnejšia hranica geografického poznania Longobardov. Legendy o Gótoch sa používajú v spisoch Kasiodora, na ktorého sa Jordanes odvolával. Na riešenie otázok súvisiacich s históriou Antov sú dôležité informácie uvedené v písomnom zdroji „O pôvode a dejinách Góto“ (alebo jednoducho *Getica*) od Jordanesa.¹³

Ľný autor – Prokopios z Cézarey – zanechal sedem „Kníh o vojnách“. Poskytujú podrobné a cenné informácie o Sklavínoch a Antoch na Dunaji v pohraničnej oblasti s ríšou: „Anti sú najbližší susedia Sklavínov. Huni, Sklavíni a Anti majú svoje domovy na druhej strane Dunaja, neďaleko jeho brehov.“¹⁴ Agathiasa Scholastika možno právom považovať za pokračovateľa historického dedičstva Prokopia. Do našich čias sa zachovalo jeho historické dielo „O panovaní Justiniána“. Pritom v súvislosti s dejinami Antov sú jeho práce cenné tým, že bol priamym svedkom udalosti.¹⁵ Zaujímavé svedectvá o Antoch sú obsiahnuté v diele Menandra Protektora „Dejiny“, zvlášť údaje o dejinách stretov Byzancie so Slovanmi, Antmi.¹⁶

„Cirkevné dejiny“ Euagria sú špecifickým historickým dielom, pretože pri práci na knihe Euagrios použil údaje Priska, Eustafia, Prokopia. Obsah diela presvedčivo dokazuje, že „barbari Meotidy“ sú Slovania a Anti.¹⁷ Nemenej zmysluplným zdrojom o dejinách Antov je dielo Jána z Efezu „Cirkevné dejiny“. Práca sa datuje do 6. storočia. V očiach Jána z Efezu sú Slovania – Anti – bojovní, vojna je ich životným štýlom.¹⁸ Pozoruhodné sú zmienky o Antoch od Mauríka, alebo Pseudo-Mauríka,

¹³ Иордан: Гетика // *Вестник древней истории*, 1941, № 1.

¹⁴ Прокопий Кесарийский: Война с готами // *Вестник древней истории*, 1939, № 1, с. 384.

¹⁵ Агафий Схолост: О царствовании Юстиниана // *Вестник древней истории*, 1941, № 1, с. 246.

¹⁶ Менандр Протиктор: История // *Вестник древней истории*, 1941, № 1.

¹⁷ Евagriй: Церковная история // *Вестник древней истории*, 1939, № 1, с. 250-251.

¹⁸ Иоанн Ефесаний: Церковна история // *Вестник древней истории*, 1939, № 1, с. 252.

ktoré sú obsiahnuté v diele „Strategikon“. Opisuje pobyt a spoločensko-politický život Slovanov – Antov.¹⁹

Prameňom zo 7. storočia, naplneným informáciami o Slovanoch a Antoch, je „Veľkonočná kronika“ (*Chronicon Paschale*). Obsahuje zaujímavé údaje o slovanskej a antskej armáde, jej taktike a stratégii.²⁰ Opísaniu vonkajších dejín Rímskej ríše je venovaná „Kronika“ Izidora zo Sevilly. Jej autor neobišiel ani Slovanov a Antov, ktorí výrazne ovplyvnili osud vtedajšej Európy. V jednej pasáži Izidor vysvetlil antsko-slovanskú expanziu do Grécka.²¹ Theofylaktos Simokattes zanechal poslednú písomnú zmienku o Antoch z roku 602.²² Theofanes Homologétes bol byzantským kronikárom, žil v 8. storočí a napísal „Chronografiu“, v ktorej odhaľuje strety Avarov, Antov a Slovanov s Byzanciou. Väčšina faktov je opakovaním správ Theofylakta a iných autorov.²³ Čo sa týka sýrskych prameňov (hlavne cirkevno-historických), ako aj niektorých zmienok o Slovanoch od Izidora zo Sevilly, svedectvá týchto autorov nie sú podľa A. Mišulina bohaté a niekedy sú aj bez priamej zmienky o Antoch a Slovanoch.²⁴ V ranostredovekých písomných historických prameňoch sa teda Anti spomínajú v priebehu rokov 270 – 602. Väčšina vtedajších písomných svedectiev o Antoch patrí ich bezprostredným susedom – Gótom, Byzantíncom. Tieto pramene sú informatívne a reprezentatívne.

Archeologická náležitosť

Každé spoločenstvo ľudí zanecháva po sebe určitú hmotnú kultúru, ktorej boli nositeľmi, najmä taký superzväz kmeňov ako antský, alebo – podľa M. Brajčevského – poliansky.²⁵ Etnická atribúcia archeologických kultúr na pravom brehu Dnepra pred 8. storočím vyvoláva živú diskusiu medzi vedcami. S rozvojom terénnej archeológie a hromadením materiálov z dôb 1. tisícročia vznikajú pokusy spojiť Antov s jedným alebo druhým areálom východoslovanských kultúr. Podľa nášho názoru, vzhľadom na komplexný rozbor pamiatok čerňachovskej a peňkovskej archeologickej kultúry, by bolo účelnejšie zaradiť hmotnú kultúru Antov medzi čerňachovsko-peňkovské pamiatky. Základom našich vyššie uvedených úvah sú nasledujúce skutočnosti:

¹⁹ Маврикий Стратег: Стратегикон // *Вестник древней истории*, 1941, № 1.

²⁰ Пасхальная хроника // *Вестник древней истории*, 1941, № 1, с. 258.

²¹ Исидор Савильский: Хроника // *Вестник древней истории*, 1941, № 1, с. 259.

²² Феофилакт Симокатта: История // *Вестник древней истории*, 1939, № 1, с. 268.

²³ Феофан: Хроника // *Вестник древней истории*, 1939, № 1, с. 269.

²⁴ МИШУЛИН, А.: Древние славяне и судьбы Восточной империи // *Вестник древней истории*, 1939, № 1, с. 297.

²⁵ БРАЙЧЕВСКИЙ, М.: *Походження Русі*. Київ: Наукова думка, 1968, с. 155.

- a) chronologické hranice existencie čerňachovskej a peňkovskej archeologickej kultúry sa zhodujú s časom existencie antského kmeňového zväzu;
- b) kultúrna jednotnosť ich pamiatok;
- c) zhodnosť územia šírenia (areál bydliska Antov).

Ako už bolo uvedené, chronologické hranice čerňachovskej kultúry sú určené 2. – 5. storočím, peňkovské pamiatky sú datované koncom 5. – začiatkom 7. storočia. Existencia antského kmeňového zväzu spadá do 3. – 7. storočia. Máme teda úplnú chronologickú zhodu existencie čerňachovskej a peňkovskej archeologickej kultúry s existenciou antského kmeňového zväzu. Slovanskú/antskú príslušnosť archeologických pamiatok peňkovského typu podľa V. Sedova „dokazuje priama genetická súvislosť týchto pamiatok s pamiatkami Slovanov 8. – 9. a nasledujúcich storočí“.²⁶

Počiatky peňkovskej kultúry sa nachádzajú predovšetkým v takých prvkoch čerňachovských starožitností, ako je keramika a stavba domov. Ani v jednej zo synchronných kultúr na susediacich územiach sa nenachádza keramický komplex podobný peňkovskému. Ide o nádoby s vypuklými stenami s maximálnym rozšírením približne v strede výšky, mimoriadne podobné prevládajúcemu typu peňkovských hrncov, ktoré sú bežné v centrách čerňachovskej kultúry. Lepené nádoby tohto typu sú jednou z najbežnejších foriem čerňachovskej keramiky a sú známe vo všetkých regiónoch tejto kultúry: v Podnepří, Podnestersku, Moldavsku. Teda pôvodné formy peňkovskej keramiky majú svoje korene v čerňachovskej keramike. Obydlia – polozemnice, sú charakteristické pre Peňkovku, svojou topografiou, planografiou, výstavbou siahajú ich korene opäť k tradíciám čerňachovského bývania. Takže kultúrna jednota týchto pamiatok je evidentná.

Podľa B. Rybakova, ktorý sa špeciálne zaoberal štúdiom územnej polohy Antov, títo žili v „širokom pásme od Dunaja po Donec“²⁷ (Siverskyj Donec – pozn. preklad.). V týchto medziach je antské bydlisko určené aj písomnými svedectvami ranostredovekých autorov. „Do vymedzeného priestoru zapadá aj územie peňkovskej kultúry. Jej hlavný areál pokrýva veľký priestor východoeurópskeho pohraničia Lesostepí a Stepí.“²⁸ Pre sídla sa vyberali miesta, ktoré si nevyžadovali vytváranie umelých opevnení, pretože tam bol dostatok prírodných. Rieky, lesy, hory a močiare boli prirodzenou obranou a osady boli pre nepriateľa nedostupné.

²⁶ СЕДОВ, В.: Анты // *Проблемы советской археологии*. Москва: Наука, 1978, с. 173.

²⁷ РЫБАКОВ, Б.: Анты и Русь // *Вопросы древней истории*, 1939, № 1, с. 321.

²⁸ ПРИХОДНЮК, О.: Анты и Пеньковская культура / *Древние славяне и Киевская Русь*. Київ: Наукова думка, 1989, с. 60.

Pri riešení otázky korelácie pamiatok peňkovskej archeologickej kultúry s Antmi 5. storočia prináleží osobitná rola zmienke Jordanesa o rieke Erak, na ktorej bol porazený Vinitarius. Tá sa musela nachádzať na území Antov, keďže sa Vinitarius po vysporiadaní s Božom nevrátil domov, a vládol nad Antmi „sotva jeden rok“. Existuje viacero pohľadov na polohu rieky Erak, avšak najpresvedčivejšie sú argumenty O. Skryžynskej, ktorá v rieke Erak vidí Dneper. Podľa toho nastala smrť Vinitariusu na dolnom toku Dnepra, kde by mali byť umiestnení aj Jordanesovi Anti.²⁹

Oblasť čerňachovských pohrebísk sa teda zhoduje s územím peňkovských pamiatok. Podľa prameňov zároveň aj geografická poloha Antov najlepšie zapadá do hraníc týchto kultúr. Okrem toho analýza archeologických pamiatok umožňuje interpretovať čerňachovskú a peňkovskú kultúru ako celok, ako kultúru toho istého etnika. Rozdiely pozorované medzi nimi sú spôsobené: *po prvé*, objektívnym rozvojom etnicky príbuznej spoločnosti; *po druhé*, nebezpečným susedstvom so stepou, ktorá vyvolávala synkretizmus nomádskych a poľnohospodárskych kultúr, a striedanie susedov dalo podnet k zmenám, ktoré pozorujeme na archeologických náleziskách týchto kultúr.

Ekonomický základ antského kmeňového zväzu

Sociálno-politický systém „početných kmeňov Antov“ bol „[...] založený na vysokej úrovni rozvoja poľnohospodárstva a remesiel“.³⁰ Podľa mienky V. Mavrodina Anti boli kmeňmi, ktoré „poznali vysoko rozvinuté orné roľníctvo, boli dobre vybavené dokonalým poľnohospodárskym náradím, mali rozvinutú remeselnú výrobu, obchod, peňažný obeh, hromadenie bohatstva, majetkovú nerovnosť [...]“.³¹ Povaha a topografia osád a hrobov kultúry pohrebísk čerňachovsko-peňkovského typu umožňuje tvrdiť, že Anti, ktorí boli nositeľmi tejto archeologickej kultúry, viedli usadlý spôsob života, spojený predovšetkým s poľnohospodárstvom. Nálezy nástrojov svedčia, že „u Antov bolo rozšírené orné roľníctvo. Hlavným poľnohospodárskym náradím bolo radlo a pluh so železnou radlicou. Na juhu, v černozeiach Podnepria, zrejme nebolo rozšírené výrubové poľnohospodárstvo a siahodlho prevládalo orné poľnohospodárstvo“.³² Tak železné nákončia radla sa našli v Jahnetyne, Pražovej a ďalších miestach, kosáky – vo Velykych Vikňanach, na Pastyrskom

²⁹ СКРИЖИНСКАЯ, Е.: О славянах и антах, о Мурманском озере и городе Новиетуне // *Вопросы востоковедения*, 1957, № 12, с. 25.

³⁰ БРАЙЧЕВСКИЙ, М.: Об антах Псевдомаврикия // *Советская этнография*, 1953, № 2, с. 29.

³¹ МАВРОДИН, В.: К вопросу об антах Псевдомаврикия // *Советская этнография*, 1954, № 2, с. 34-35.

³² МАВРОДИН, В.: *Образование древнерусского государства*. Москва, 1945, с. 42.

hradisku.³³ Popri archeologických nálezoch, ktoré charakterizujú Antov ako roľníkov, sú početné aj písomné svedectvá súčasníkov. V prameňoch včasnostredovekých autorov sú zobrazovaní ako poľnohospodárske obyvateľstvo.³⁴

Povaha osád a pohrebísk čerňachovsko-peňkovského typu, s ktorými je možné identifikovať Antov, naznačuje individuálny charakter vedenia hospodárstva. Archeologické výskumy neodhalili spoločné obydlia rodovej komunity. Naopak, obydlia sú spravidla malé, mohli v nich bývať len jednotlivé rodiny. Je príznačné, že v blízkosti týchto obydľí sa nachádzali hospodárske objekty, ktoré podľa názoru M. Brajčevského opäť potvrdzujú individuálne vedenie hospodárstva Antov.³⁵ Významnú úlohu v ekonomike antského kmeňového zväzu spolu s poľnohospodárstvom zohrával chov dobytka, o čom svedčia archeologické náleziská z tohto obdobia. Pritom popredné miesto v ňom zaujímal chov koní, ktorý mal aj vojenské účely, a to v súvislosti s hroznými udalosťami 5. – 6. storočia na Balkánskom polostrove a takzvaným Veľkým sťahovaním národov, v ktorom Anti zohrali nezanedbateľnú úlohu.

Okrem poľnohospodárstva a chovu dobytka – hlavných odvetví domáceho hospodárstva –, sa Anti zaoberali poľovníctvom, rybolovom, včelárstvom a inými druhmi živností. V prospech takéhoto tvrdenia svedčia nálezy v jamách-zásobníkoch rôznych hákov, sietí a pod. Analýza kostí a srstí dáva dôvod tvrdiť, že Anti lovili spravidla losa, medveďa, bobra, líšku, kunu atď. Ako dokazujú pozostatky rôznych druhov výstroja, Anti chytali aj voľne žijúce vtáky. Početné nálezy železných nástrojov a výrobkov svedčia o oddelení železiarskeho a kováčskeho remesla, hoci kováči a „hutníci“ ešte nestratili definitívne spojenie s roľníctvom. Oddelenie remesiel od poľnohospodárstva do samostatného výrobného odvetvia bolo historickou nevyhnutnosťou spôsobenou intenzívnym rozvojom poľnohospodárstva.

Rozvoj remesiel, obchodu a koncentrácia remeselníkov spôsobili časom vznik obchodno-remeselníckych osád, ktoré sa príležitostne menili na centrá mestského typu ako napríklad Pastyrské hradisko v dnešnej Čerkaskej oblasti. Dôkazom vysokej úrovne rozvoja vnútorného hospodárstva v antskom kmeňovom zväze, ktoré produkovalo veľa doplnkových produktov, je obrovské množstvo rímskych mincí,

³³ СМІЛЕНКО, М.: Селище доби поховань у Великих Вікнинах // *Археологія*. Т. 1. Київ, 1947, с. 120.

³⁴ ОГІЄНКО, І.: Повстання азбуки і літературної мови у слов'ян // Жовква: Друкарня ОО. Василян, „Бібліотека українознавства“, 1937, с. 247; Маврикий Стратег: Стратегикон // *Вестник древней истории*, 1941, № 1, с. 253; Феофилакт Симокатта: История // *Вестник древней истории*, 1939, № 1, с. 260.

³⁵ БРАЙЧЕВСЬКИЙ, М.: Антський період в історії східних слов'ян // *Археологія*, 1962, № 7, с. 34-35.

ktoré sa dostali na antské územie vďaka vonkajšiemu obchodu, najmä s obilím.

To potvrdzuje, že Anti mali v 3. – 7. storočí vysoko rozvinutú vnútornú ekonomiku, dobre vyvinutý mechanizmus trhového systému, ktorý fungoval nielen na uspokojenie vlastných materiálnych potrieb, ale aj pre vonkajší trh. Hlavným exportným artiklom boli, samozrejme, poľnohospodárske produkty, medzi ktorými prvenstvo patrilo obiliu. Ako vonkajší, tak aj vnútorný obchod Antov bol založený na peňažnom obehu a očividne si razili aj vlastnú „valu“tu“. Na vysokej úrovni boli aj remeslá, najmä šperkárstvo a hrnčiarstvo. Antskí majstri pracovali na objednávku a boli všestranní.

Spoločensko-politická organizácia Antov

Svedectvá dávných autorov, štúdiá a analýza množstva archeologických nálezov pohrebného inventára a depotov dávajú vážne dôvody na tvrdenie, že v antskej spoločnosti existovali štyri hlavné sociálne skupiny: 1) elita, ktorá stála pri kormidle moci a viedla vojenské oddiely; 2) družina, ktorá bola „profesionálnym“ vojskom; 3) roľníci alebo slobodní členovia komunity; 4) otroci, ktorí mali možnosť stať sa slobodnými za určité výkupné. Len tí poslední nemali v ich vtedajšom chápaní občianske práva.

Základom antskej spoločnosti bola rodinná komunita, ktorá žila na veľkom dvore a „pozostávala z otca s dvoma alebo tromi dospelými synmi a ich rodinami, resp. troch alebo štyroch bratov, ktorí spoločne viedli bezpodielové hospodárstvo“.³⁶ U Antov je zreteľne badateľná majetková stratifikácia spoločnosti, ktorá viedla k sociálnej diferenciacii (vznik spoločenských vrstiev), ako aj politická organizácia „početných antských kmeňov“. Podľa nášho názoru niet pochyb o tom, že antská spoločnosť nebola sociálne a materiálne homogénna. Mnohé dôkazy tohto sú v správach vtedajších európskych autorov o antských „kráľoch“, „kniežatách“ a veľmožoch, ktorí už majú dedičnú moc, udržiavajú vzťahy so susednými štátmi a kmeňmi. V 4. storočí bolo súčasníkom, napríklad Jordanesovi, známe antské knieža Bož, ktorý spolu so svojimi veľmožmi zahynul v boji s ostrogótskym kráľom Amalom Vinitarom (Vinitarius).³⁷ Podľa Menandra Protektora bol okolo roku 558, keď prebiehala vojna medzi Antmi a Avarmi, poslaný na avarské územie kvôli vykúpeniu zajatcov Ant Mežamir, syn Idaridziosov, brat Kelagasta.³⁸ Zmienka o jeho otcovi a bratovi svedčí o jeho vznešenosti, ako aj o možnosti existencie dedičnej moci u Antov.

³⁶ ЛЕВЧЕНКО, М.: Византия и славяне в VI-VII веках // *Вестник древней истории*, 1938, № 4, с. 28.

³⁷ Иордан: Гетика // *Вестник древней истории*, 1941, № 1, с. 233.

³⁸ Менандр Протиктор: История // *Вестник древней истории*, 1941, № 1, с. 247.

Zo 7. storočia pochádzajú zmienky o antských a slovanských kniežatách ako Pirogast, Darit (iný variant – Lavrit), Ardagast a Musonia. Najmä ten posledný mal, podľa svedectva Theofylacta Simokatta, veľa poddaných.³⁹ Ukrajinská historická veda ho stotožňuje s Madžakom spomínaným v arabských prameňoch, ktorý bol vodcom Volyňanov – politického spoločenstva východných Slovanov.⁴⁰ O „antských vladároch“ píše vo svojom diele aj Menandros.⁴¹

Charakteristickým znakom všetkých správ, ako ukazuje ich analýza, je náznak, že spomínané kniežatá disponovali reálnou politickou mocou a velili veľkým, pre ranostredovekú Európu, vojenským jednotkám. „O tom, že moc antských kniežat sa neobmedzovala len na vojenské funkcie, ale mala aj politický charakter, svedčí družina, ktorá sa v tom čase oddelila [...] už v 6. – 7. storočí sa politická moc stáva dedičnou.“⁴² Analýza archeologických pamiatok čerňachovsko-peňkovského typu dokazuje, že – podľa nášho názoru – nebolo ozbrojené celé obyvateľstvo, ale len jeho určitá časť, t. j. družina, ktorá sa definitívne oddelila od hlavnej masy agrikultúrneho obyvateľstva. „To všetko znamená, že antská populácia už prekročila hranice neskorého rodovej spoločnosti [...] očividne (Anti – pozn. autor.) už mali byť v štádiu prechodu k triednej spoločnosti.“⁴³

Dôkladná analýza písomných dokladov ranostredovekých autorov, procesu formovania sociálno-ekonomických a sociálno-politických štruktúr v antskej spoločnosti umožňuje konštatovať prítomnosť slobodných roľníkov – členov obcí. Predstavovali samostatný sociálny stav a boli hlavnými výrobcami poľnohospodárskych produktov. Intenzívny rozvoj ekonomického potenciálu antskeho kmeňového zväzu spôsobil vznik feudálnych vzťahov, čo sa prejavilo vo feudálnej rente, ktorú platili členovia obcí štátnemu aparátu. Samostatné miesto v antskej politickej štruktúre patrilo otrokom. Rozvoj feudálnych vzťahov neprispel k vzniku vnútorného trhu s otrokmi. Prínajmenšom vtedajší autori vo svojich spisoch neuvádzajú existenciu feudálneho nevoľníctva alebo otroctva vo vnútornej štruktúre antskeho zväzu. S ohľadom na to sa domnievame, že hlavným zdrojom otroctva boli vojenské výpravy.

Podľa včasnostredovekých písomných svedectiev⁴⁴, orgánom politickej moci v antskej spoločnosti bolo zhromaždenie (veča). Prítomnosť

³⁹ Феофилакт Симокатта: История // *Вестник древней истории*, 1939, № 1, с. 263-264.

⁴⁰ ДЕРЖАВИН, Н.: *Происхождение русского народа*. Москва, 1944, с. 37.

⁴¹ Менаандр Протиктор: История // *Вестник древней истории*, 1941, № 1, с. 247.

⁴² БРАЙЧЕВСЬКИЙ, М.: Антський період в історії східних слов'ян // *Археологія*, 1962, № 7, с. 39.

⁴³ БРАЙЧЕВСЬКИЙ, М.: Антський період в історії східних слов'ян // *Археологія*, 1962, № 7, с. 33-34.

⁴⁴ Прокопий Кесарийський: Война с готами // *Вестник древней истории*, 1939, № 1, с. 237; Иоанн Ефесаний: Церковна история // *Вестник древней истории*, 1939, № 1, с. 254.

takéhoto riadiaceho orgánu svedčí nielen o prežitkoch rodovej štruktúry, ale aj o existencii stavov (tried) v spoločnosti. Hlavným typom zákona v tom čase zostáva rodový, hoci už môže byť aj systematizovaný pre celý zväz. Existujú teda všetky dôvody tvrdiť, že Anti sa už vydali na cestu ustavičného formovania štátu. Mali silnú politickú moc kniežat, rozsiahly správcofský aparát a vytvorili politické združenie štátneho typu s dost' rozvinutou ekonomikou, zložitým politickým systémom, aktívnou zahraničnou politikou a profesionálnou armádou. Anti položili základy budúcej politickej monumentalit' Kyjevskej Rusi. Stali sa dôležitou súčasťou ukrajinskej etnogenézy.

Vojenská organizácia Antov

Zložitá štruktúra politickej moci a rozvinutá ekonomika boli základom, ktorý viedol k vzniku a existencii vysoko bojaschopnej vojenskej organizácie antského kmeňového zväzu. Kroniky ranostredovekých autorov⁴⁵, početné a informatívne archeologické nálezy umožňujú všestranne vysvetliť túto zaujímavú stránku života antského spoločenstva. Vojenská organizácia Antov bola mimoriadne silná, o čom viackrát svedčili Byzantínci. Anti sa naučili viesť bojové operácie podľa všetkých pravidiel vojenského umenia a nebáli sa zapojiť do boja v otvorenom teréne. Antské kniežatá viedli ofenzívu proti Byzancii širokým frontom, veľkými vojenskými útvarmi, dokázali poraziť slávnych veliteľov tej doby. Úspešné obliehanie silne opevneného mesta Topeiros v rokoch 550 – 551 bolo príkladom vysokého bojového umenia Antov.⁴⁶

O bojových schopnostiach antskej armády svedčí aj veľký počet Antov-žoldnierov v službách Byzancie. Je známe, akým zložitým systémom bola byzantská armáda, a akú vysokú úroveň pokroku získala u Grékov vojenská teória. To ešte raz svedčí o serióznom výcviku žoldnierov, keďže dokonca Maurikios – zdôrazňujúc implementáciu najlepších skúseností barbarov v byzantskej armáde – písal: „Sú početní, odolní, ľahko znášajú horúčavu, chlad, dážď, hlad, nahotu“.⁴⁷ Nemožno nesúhlasiť s úplne vernou poznámkou V. Mavrodina: „Byzantínci si vysoko cenili vojenské umenie Antov, ktorí vedeli bojovať v najťažších podmienkach, v horách, roklinách, lesoch a močiaroch a ktorí boli odolní, odvážni, vynaliezaví, statoční v boji, udatní a energickí.“⁴⁸ Na čele antských vojenských

⁴⁵ Прокопий Кесарийский: Война с готами // *Вестник древней истории*, 1939, № 1, с. 238, 239-240, 242; Менандр Протиктор: История // *Вестник древней истории*, 1941, № 1, с. 248.

⁴⁶ Прокопий Кесарийский: Война с готами // *Вестник древней истории*, 1939, № 1, с. 240-241.

⁴⁷ Маврикий Стратег: Стратегикон // *Вестник древней истории*, 1941, № 1, с. 253.

⁴⁸ МАВРОДИН, В.: *Начало мореходства на Руси*. Ленинград: Изд-во ЛГУ, 1949, с. 9.

oddielov boli vojvodcovia a kniežatá, o ktorých informujú byzantskí historici. Správy vtedajších európskych kronikárov sú v súlade so sociálno-politickou štruktúrou antskej spoločnosti, pri analýze ktorej sa pozoruje prítomnosť elity a kniežat. Tí poslední sa vo svojej vnútornej politike spoliehali na profesionálnych vojakov, družinu, ktorá im slúžila ako opora. Stojac na čele vojska viedli aktívnu vonkajšiu politiku, zasahovali do diania na Balkánskom polostrove a do záležitostí susedných štátov.

Analýza rozsiahleho pramenného materiálu dáva všetky dôvody hovoriť o existencii vysoko organizovaných a silných vojsk Antov, ktoré boli rozdelené do troch hlavných typov: 1) pechota; 2) jazdectvo; 3) loďstvo. Základom organizácie antskej armády „bola sociálna štruktúra – rozdelenie na rodové a kmeňové jednotky. Kmeňové a rodové väzby zaisťovali súdržnosť bojovníkov v boji“.⁴⁹ Podľa včasnostredovekých autorov⁵⁰ sa družiny Antov kompletizovali podľa vekového princípu – mladí, fyzicky silní, vytrvalí bojovníci.

Vyššie uvedené skutočnosti teda dávajú dostatočný dôvod hovoriť o silnej antskej vojenskej organizácii. Podmienkou jej vzniku a existencie bola rozvinutá ekonomika a zložitá štruktúra politickej organizácie. Tieto tri zložky sa aj stali základom, o ktorý sa opieralo antské politické zoskupenie kmeňov vo svojej aktívnej vonkajšej politike.

Dobytie Balkánu Antmi. Vojny s Byzanciou (2. polovica 6. – začiatok 7. storočia)

„V antských časoch sa slovanské kmene prvýkrát predstavili na európskej dejinnej scéne ako samostatná historická sila. Po dlhom a tvrdom boji s Byzanciou zohrali oveľa väčšiu rolu v živote ríše a juhovýchodnej Európy než iná vtedajšia barbarská veľmoc – Avarský kaganát, ktorý sa často, no mylne, umiestňuje na prvom mieste, pokiaľ ide o Byzanciu a jej dunajských susedov.“⁵¹ Vojensko-politická a ekonomická orientácia Antov sa podľa ranostredovekých autorov lokalizovala najmä okolo Balkánskeho polostrova. Východnou hranicou antských pochodov a rozsiahlej kolonizácie bola námorná cesta pozdĺž západného čiernomorského pobrežia. Osobitný záujem pre Antov predstavovala step. Politická situácia v severno-čiernomorských stepiach sa nevyznačovala stabilitou, preto ani vzťahy s národmi, ktoré ich obývali, neboli homogénne.

⁴⁹ РАЗИН, Е.: *История военного искусства*. Москва: Военное изд-во Министерства Обороны СССР, 1957, с. 42.

⁵⁰ Маврикий Стратег: *Стратегикон* // *Вестник древней истории*, 1941, № 1, с. 254; Прокопий Кесарийский: *Война с готами* // *Вестник древней истории*, 1939, № 1, с. 239-242; Феофилакт Симокатта: *История* // *Вестник древней истории*, 1939, № 1, с. 267; Менаандр Протиктор: *История* // *Вестник древней истории*, 1941, № 1, с. 247.

⁵¹ ТРЕТЬЯКОВ, П.: *Анты и Русь* // *Советская этнография*, 1947, № 4, с. 71.

Keďže najaktívnejšia etapa vojenskej a politickej expanzie Antov na juh nastala v druhej polovici 6. – začiatkom 7. storočia, odrážala tak všetky črty vnútorného života Antov. V súvislosti s vtedajšími výraznými zmenami v ekonomike, politickej štruktúre antského kmeňového zväzu dochádza aj k zmenám v povahe kolonizácie v porovnaní so 4. – prvou polovicou 6. storočia. V 4. až prvej polovici 6. storočia mala expanzia Antov na juh nekonfliktný, ekonomický charakter a bola determinovaná dobovou úrovňou a spôsobom výroby, ako aj sociálnou gradáciou antskej spoločnosti. Snažili sa „usadiť v hraniciach Byzancie a viesť svoje hospodárstvo, čo nevyhnutne viedlo k nadviazaniu susedských vzťahov s miestnymi obyvateľmi“.⁵²

V druhej polovici 6. storočia boli antsko-slovanské invázie masovejšie ako kedykoľvek predtým. To viedlo k ich kolonizácii Balkánskeho polostrova. Toto obdobie dobre reprezentujú doklady ranobyzantských autorov od Prokopia z Cézarey po Theofana Homologéta.

Nepretržitý tlak Slovanov-Antov na ríšu mal aj celoeurópsky význam, pretože nútil Byzanciu obmedziť postup na Západ a následne odtiaľ stiahnuť svoje vojská a vrhnúť ich proti Slovanom-Antom. To prispelo k sociálno-ekonomickému rozvoju Vizigótskeho kráľovstva v Španielsku, Franského kráľovstva v Galii a Longobardského kráľovstva v Taliansku. So začiatkom 7. storočia Dunaj ako hranica Východorímskej ríše s barbarským svetom túto funkciu stráca a slovansko-antsko-avarsko-hunské družiny nerušene postupujú po celej Byzancii. Je to obdobie, kedy sa Slovania sťahujú na Balkán vo veľkých masách, ovládajú určité územie a stávajú sa nie divokými kolonizátormi zo severu, ale budovateľmi svojho štátu v novej domovine.

Záver. Nepochybne 3. až 7. storočie je mimoriadne dôležitým obdobím dávnej histórie Ukrajiny, ukrajinskej etnogenézy. Početné archeologické nálezy pamiatok toho obdobia, areál rozšírenia čerňachovsko-peňkovských hmotných kultúr, písomné svedectvá ranostredovekých autorov atď. sú nevyvrátiteľnými argumentmi priamej príslušnosti antského kmeňového zväzu k ukrajinskej etnogenéze. Analýza početných a rôznorodých historických prameňov raného európskeho stredoveku týkajúcich sa Antov ukazuje, že Ukrajinci majú svoje vlastné/národné dlhodobé tradície formovania štátu, sú neoddeliteľnou súčasťou európskeho sociokultúrneho priestoru a aktívnym subjektom geopolitiky.

Je to obdobie, keď Anti – predkovia ukrajinského národa, vstúpili na politickú scénu vtedajšej Európy a deklarovali sa ako mocné ekonomické, politické a vojenské spoločenstvo. Antský kmeňový zväz bol v tom

⁵² СИРОТЕНКО, Й.: *История международных отношений в Европе во второй половине IV – начале V вв.* Пермь, 1975, s. 253.

čase plnohodnotným subjektom geopolitiky. Jeho vonkajšie aktivity v mnohom pôsobili na chod ranostredovekých európskych dejín. Je to obdobie zložitých sociálno-ekonomických a sociálno-politických premien vnútorného života Antov. Jedna z etáp ukrajinskej etnogenézy.

Výsledkom týchto transformácií bolo vysoko rozvinuté diverzifikované hospodárstvo. Dobre fungujúci a zabehnutý ekonomický mechanizmus trhového systému umožňoval uspokojovať nielen domáci dopyt, ale aj produkciu pre zahraničný obchod. Niet pochyb o tom, že Anti boli dobre oboznámení s obehom peňazí, čo opäť svedčí o vysokej úrovni ich ekonomického života. Zložitost' sociálno-ekonomického modelu antského kmeňového zväzu sa priamo odrazila v jeho spoločensko-politickom systéme. V antskej spoločnosti sú zreteľne zastúpené štyri hlavné majetkové skupiny: elita, ktorá stala na čele politického systému a vojenských síl; družina – vojaci-profesionáli; voľní členovia spoločenstva; otroci.

Jedným z orgánov politickej moci antského kmeňového zväzu spolu s inštitúciou kniežacej moci bolo zhromaždenie (veča). Hlavným typom práva bolo rodové, aj keď nemožno odmietnuť domnienku, že bolo istým spôsobom systematizované a všeobecne akceptované pre celý antský kmeňový zväz. Analýza širokého spektra pramenných a archeologických materiálov dáva dôvod hovoriť o existencii veľkoplošného správneho aparátu. Tieto a ďalšie skutočnosti nás presvedčajú, že Anti už prešli na cestu trvalého formovania štátu, ktorého produktom bolo ich politické spojenie štátneho typu – kmeňový zväz. V tom čase sa sformovali bázové znaky štátnosti: teritórium, hospodárstvo, politika, antské spoločenstvo, armáda i loďstvo. Nebolo by prehnané povedať, že základy budúcej moci Kyjevskej Rusi boli položené v antskom období.

Žiadna politická jednotka nemôže plnohodnotne existovať bez riadne organizovanej armády. Antský kmeňový zväz nebol výnimkou. Jeho vojenská organizácia bola vysoko hodnotená súčasníkmi, o čom svedčia písomné doklady, potvrdené príslušným archeologickým materiálom. Bojové sily Antov boli rozdelené do troch hlavných typov: pechota, jazdecstvo a loďstvo. Úroveň výcviku, ozbrojenia, taktiky a stratégie antského vojska im umožňovala víťaziť nad slávnymi vojvodcami Byzancie a ďalších susedných kmeňov, vrátane Gótov. Udatnosť a statočnosť antských vojenských veliteľov vychvaľovali Byzantínci, ktorí ich pozývali na vysoké pozície vo svojej armáde.

Vonkajšia vojensko-politická a ekonomická orientácia antského kmeňového zväzu sa lokalizovala, ako tvrdia ranostredovekí autori, okolo Balkánu. Východnou hranicou antských pochodov a rozsiahlej kolonizácie bola námorná cesta pozdĺž západného pobrežia Čierneho mora. Osobitný záujem pre antský kmeňový zväz predstavovalo stepné pásmo obývané kočovníkmi. Aktívna účasť Antov v medzinárodných vzťahoch

bola determinovaná ako vnútornými, tak aj vonkajšími faktormi. Z vnútorných vyčleňujeme: 1) rozpad rodovo-kmeňového systému; 2) posilnenie triednej diferenciácie antskej spoločnosti; 3) túžba elít zbohatnúť prostredníctvom úspešných vojenských ťažení a posilniť svoje postavenie v antskej spoločnosti. Medzi vonkajšie faktory zaradíme: 1) oslabenie Západorímskej a Východorímskej ríše; 2) zmenu politickej situácie v Európe spojenú s úpadkom antických tradícií a formovaním nových spoločensko-politických a sociálno-ekonomických vzťahov; 3) Veľké sťahovanie národov.

*Preklad z ukrajinčiny
Michal Šmigel'*